

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ: РІЗНОВИДИ ТА СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні, у вік реформування та модернізації системи освіти, значна роль відводиться *інноваційним навчальним закладам*.

До них належать такі установи, які самостійно реалізують розроблені цілісні освітні програми та змінюють характер стосунків, зміст, умови праці в порівнянні з традиційною системою освіти. Як правило, у таких закладах навчаються обдаровані діти, які проявляють здібності у різноманітних видах діяльності [1, с. 351-354]. Термін "інноваційна школа" набув поширення із середини 90-х р. ХХ ст. Сьогодні під інноваційними навчальними закладами багато науковців та практиків розуміють будь-які школи, що застосовують різні нововведення. Враховуючи той факт, що сучасні навчальні заклади в практиці роботи використовують новітні технології навчання, авторські методики, інноваційними можна назвати більшість освітніх установ. Інноваційний заклад освіти не тільки експериментально апробує чи впроваджує нові педагогічні ідеї, теорії, технології, методики, але й суттєво видозмінює та вдосконалює навчально-виховний процес у порівнянні з традиційною системою [3, с. 211-214]. І. Дичківська вказує, що інноваційна школа являє собою нову освітню практику (взагалі або для конкретних умов). Аналіз досліджень із порівняльної педагогіки, зокрема робіт О. Антонової, В. Кравця, Л. Пуховської, Н. Теличко та ін. дали можливість узагальнити зарубіжний досвід навчання обдарованих дітей та молоді. Ознайомлення з науковими доробками О. Попової І. Дичківської, М. Поташника, Н. Побірченко та ін. сприяли визначенню специфічних характеристик, що дозволяють розглядати школу в статусі інноваційної.

Інноваційна школа якісно відрізняється від традиційної. Н. Побірченко доводить, що основними складовими інноваційної школи є:

- цілеспрямована дослідницька діяльність педагогів;
- якісно інший характер життєдіяльності, ніж у масовій школі;
- нове формулювання філософії школи;
- упровадження системних інновацій у практику роботи навчального закладу;
- сприятливі умови для навчання та розвитку учнів;
- верифікація (результативність інновацій) та її тиражування.

Основними з перелічених вище характеристик інноваційної школи є системність нововведень і дослідницька діяльність педагогів. У традиційній школі вчителі, як правило, реалізують розроблені концепції та навчальні програми. Постійна адаптація у своїй професійній діяльності різних методичних рекомендації або їх видозміна, накопичення з роками педагогічного досвіду призводять до вдосконалення системи роботи педагогів, знаходження ефективних способів викладання. Спосіб існування традиційної школи не припускає розгорнутих досліджень, і тому індивідуальна науково-методична робота кожного конкретного вчителя щодо вдосконалення викладання конкретних предметів є лише приватною ініціативою самих учителів [4, с. 618-622]. Принципово інша ситуація складається в умовах інноваційної школи, що створює нову освітню модель або розробляє інноваційні технології організації навчально-виховного процесу. Таким чином, сам освітній процес, що розгортається в інноваційній школі, вимагає наявності і педагогічної, і дослідницької позиції. Послідовне впровадження педагогічним колективом системних нововведень та оформлення їх за допомогою досліджень у нове педагогічне знання починає ззовні характеризувати школу як інноваційну. Творчі пошуки українських освітян і науковців сприяли створенню таких інноваційних закладів як школа розвитку (м. Донецьк), школа розуміння (м. Біла Церква), школа мислення (м. Керч), школа віри (м. Київ), школа ментальності (м. Дніпропетровськ) та ін. На виконання Державної цільової соціальної програми "Школа майбутнього" в Україні впроваджується програмно-цільовий проект "Інноваційна школа ХХІ століття". Його мета – модернізація регіональної системи освіти шляхом запровадження інноваційних педагогічних технологій

в освітній процес, розробка моделі сучасного навчального закладу – нового за формою, змістом, освітнім середовищем, який зможе забезпечити повноцінну якісну освіту, умови для формування освітнього середовища.

Під педагогічними інноваційними технологіями розуміється якісно нова сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання й управління, яка приносить суттєві зміни у результат педагогічного процесу. Важливою проблемою педагогічної технології є забезпечення цілісного педагогічного впливу, зорієнтованого не на окремі якості особистості, а на структуру особистості в цілому.

Впровадження педагогічних технологій неможливе без відстеження якості освіти за допомогою моніторингу, мета якого – отримати інформацію про ефективність і якість навчально-виховного процесу, покращення його організації.

Принципово нові педагогічні ідеї і положення вимагають переорієнтації методичної роботи на пошук та розробку інноваційних шляхів розвитку всіх ланок і складових систем освіти, формування в освітньому середовищі справді нового педагогічного мислення на всіх рівнях педагогічної діяльності.

Аналіз інноваційної діяльності показує, що в їх практиці в основному впроваджуються технології, серед яких можна виділити: особистісно орієнтоване навчання та виховання, громадянську освіту, профільне навчання, технологію групової навчальної діяльності, теорію рівневої диференціації навчання, психолого-педагогічне проектування соціального розвитку особистості учнів, інформаційні технології, здоров'язберігаючі технології навчання, проєктивне навчання, теорію проблемного навчання, інтерактивні технології, технологію формування творчої особистості, театральну педагогіку, технологію навчання як дослідження, технологію гуманізації педагогічної діяльності, трансформацію педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів, розвиток критичного мислення, технологію комплексно-цільового управління закладом освіти, теорію ігрових технологій, теорію раннього та інтенсивного навчання грамоті.

Найбільш поширеною в Україні є технологія розвивального навчання (авт. Д. Ельконін, В. Давидов). Система розвивального навчання передбачає формування активного, самостійного творчого мислення учнів і на цій основі поступового переходу в самостійне навчання.

Інтерактивні технології (авт. О. Пометун, Л. Пироженко), суть якої полягає в тому, що процес пізнання відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учнів. Залежно від мети уроку, форм організації навчальної діяльності використовуються інтерактивні технології кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань.

Технологічний концепт проєктних технологій (авт. К. Баханов, В. Гузеєв, І. Єрмаков, О. Пехота) орієнтує на дієвий спосіб здобуття нових знань у контексті конкретної ситуації та їх використання на практиці. Метод проєктів як технологія у сучасних умовах трансформувалася у проєктну систему організації навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань проєктів.

Технологія особистісно-орієнтованого навчання (авт. І. Якимська, О. Савченко, С. Подмазін) полягає у створенні оптимальних умов для розвитку й становлення особистості як суб'єкта діяльності і суспільних відносин, яка будує свою діяльність і стосунки відповідно до стійкої ієрархічної системи гуманістичних і буттєвих особистісних цінностей.

Інформаційні технології навчання надають доступ учням до нетрадиційних джерел інформації, створюють можливості для творчої діяльності, формування професійних навичок, реалізації нових форм та методів навчання.

Освітня програма “Крок за кроком” передбачає спрямування ранньої освіти дітей на виховання рис, необхідних для життя у демократичному суспільстві: вміння критично мислити, самостійно здійснювати свідомий вибір, окреслювати та вирішувати проблеми, сприймати зміни та ефективно впливати на них, бути творчими та чуйними, толерантно ставитись до відмінностей [2, с. 196-198].

Найбільш поширеними різновидами інноваційних шкіл є авторські, альтернативні та експериментальні школи. В “Українському педагогічному словнику” С. У. Гончаренка

дано таке визначення поняття “авторська школа”: це оригінальна загальнопедагогічна, дидактична, методична чи виховна система, опрацьована з урахуванням надбань психології, педагогіки, вікової фізіології та інших наук, вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду, яка реалізується під керівництвом чи за участю її автора принаймні в одному навчально-виховному закладі. Як правило, авторська школа є іменною (наприклад, школа В. О. Сухомлинського). Авторські школи є одним із типів експериментального майданчика. За тлумаченням “Енциклопедії освіти” за редакцією В. Г. Кременя це навчально-виховний заклад, у якому реалізується нова педагогічна система, розроблена конкретним педагогом чи творчим педагогічним колективом. Авторські школи виникають переважно як відповідь на гострі потреби вдосконалення освітньої практики, соціальної обґрунтованості певних ідей щодо навчання, виховання і розвитку дітей. Отже, авторською школою називається освітній заклад, діяльність якого побудована на оригінальних авторських ідеях і являє нову освітню практику. У сучасному освітньому просторі України відомі здобутки авторської школи О. А. Захаренка (с. Сахнівка, Черкаська обл.), школи-комплексу М. П. Гузика (м. Южне, Одеська обл.), Саксаганського ліцею А. І. Сологуба (м. Кривий Ріг), приватної українознавчої школи М. І. Чумарної (м. Львів) та ін.

Серед відомих авторських шкіл зарубіжжя виділяються: школа самовизначення О. Н. Тубельського (м. Москва, Росія), агрошкола інтернат О. О. Католикова (м. Сиктивкар, Росія), школа завтрашнього дня Дональда Говарда (м. Луїсвіл, США), школа Світлани Нанчевої (Болгарія) та інші. У кожній авторській школі є далека перспектива стати альтернативною за умов розробки принципово нової освітньої моделі. Альтернативні підходи в освіті існують понад 200 років. У сучасній педагогіці альтернативними називають школи, які переглядають концептуальні основи побудови традиційного педагогічного процесу. Саме так у свій час сформувалися та ставали альтернативними освітніми системами авторські школи С. Френе, М. Монтессорі, Р. Штайнера та ін. С. У. Гончаренко в “Українському педагогічному словнику” наголошує, що “авторські школи” діють паралельно або замість звичайних шкіл і забезпечують освіту, альтернативну за змістом або за формами й методами роботи з учнями. Альтернативні школи виникли наприкінці 60-х рр. XX ст. в рамках антиавторитарних педагогічних рухів [5, с. 36-38]. Завдання альтернативних шкіл – забезпечити індивідуалізацію та диференціацію вивчення великої кількості елективних предметів і курсів за допомогою спеціалізованої навчальної бази й методів роботи. Існує понад десять типів таких шкіл: “відкриті школи”, “школи без стін”, “навчальні центри”, “магнітні школи”, “навчальні парки”, “вільні школи”, “вуличні академії”, “школи з модульним розкладом”, “консорціями” тощо. Що стосується експериментальних шкіл, то до них належать школи різного типу, на базі яких органи освіти, науково-дослідні установи або окремі науковці апробовують новий зміст освіти, нові організаційні форми й методи навчання і виховання. Експериментальні школи почали засновуватися в XIX ст. у зв’язку з розвитком експериментальної педагогіки й психології. Головна мета створення експериментальних шкіл – перевірка, розробка та обґрунтування нових для свого часу педагогічних ідей, а також практичного досвіду вчителів (наприклад, В. Шаталова, Ш. Амонашвілі, С. Лисенкової, С. Логачевської та ін). У науковій літературі часто поняття “інноваційна школа”, “авторська школа”, “альтернативна школа” та “експериментальна школа” вживаються в однорядковому значенні, хоча між цими термінами існують певні відмінності [6, с. 45-47].

Отже, інноваційні заклади освіти – це експериментальні лабораторії, в яких створюються й апробуються різні нововведення, здійснюється пошук перспективних шляхів способів розвитку освіти. Навряд чи масова державна школа з її традиційними підходами та змістом навчання спроможна досягнути всю багатомірність освітніх пріоритетів майбутнього. Значний інтерес у цьому питанні становить досвід діяльності гімназій, ліцеїв та навчальних комплексів як сучасних інноваційних освітніх закладів.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Грабовська Т.І., Талапканич М.І., Химинець В.В. Інноваційний розвиток освіти: особливості, тенденції, перспективи. – Ужгород, 2006. – 232 с
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] / Ілона Миколаївна Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Ковальова Т. Інноваційна освіта: підручник для директора / Т. Ковальова. – К.: Вид. «Плеяда», 2005. – 120 с.
6. Педагогічні технології: теорія та практика. Курс лекцій: [навчальний посібник] / за ред. М.В. Гриньової. – П.: АСМІ, 2004. – 180 с.